

ماهنامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)

علمی^۱

سال سیزدهم - شماره چهارم - تیر ۱۳۹۹ - شماره پیاپی ۵۰

بررسی درستی یا نادرستی کاربرد فنون بلاغی و استعاره‌های مفهومی در اخبار

(ص ۱-۲۵)

امید جلوداریان^۲، عصمت اسماعیلی^۳ (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت مقاله: خرداد ۱۳۹۸ تاریخ پذیرش قطعی مقاله: شهریور ۱۳۹۸

چکیده:

زبان خبر به بخش حقیقی زبان، و زبان ادب، به بخش غیرحقیقی زبان مرتبط است. به اعتقاد برخی صاحب‌نظران، بهره‌گیری از زبان ادب و فنون بلاغت در خبر، خلاف سادگی است و سبب ابهام در فهم مخاطب، دور شدن از زبان معیار و در نتیجه کاهش سرعت اطلاع‌رسانی می‌شود. اما واقعیت آن است که نوع ارتباط با مخاطب در رادیو و تلویزیون، غیرمستقیم است؛ از این رو تأثیرگذاری و صمیمیت کمتری وجود دارد و به همین علت رسانه با بهره‌گیری از فنون بلاغت در کنار عناصر فرازبانی نظیر لحن و زبان بدن و جز آن، این خلاء را پر می‌کند. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، درستی یا نادرستی بهره‌گیری متون خبری از فنون بلاغت سنتی و بلاغت احیاشده (استعاره مفهومی) را بررسی می‌کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، زبان ادب نیز همچون زبان خبر هدفی جر تأثیرگذاری بر مخاطب و رساندن مقصود به بهترین وجه ندارد؛ از این رو به کارگیری فنون بلاغت در متون خبری تا جایی که متن را مبهم نکند و انتقال معنا را به تأخیر نیندازد، مفید و حتی لازم است. همچنین به کارگیری استعاره‌های مفهومی در بیشتر موارد، نه تنها ابهامی در خبر ایجاد نمی‌کند و از عوامل انحراف در زبان معیار نیست، در جذب مخاطب و تأثیرگذاری بیشتر بر او و درک بهتر پیام خبر موثر است.

واژه‌های کلیدی: بلاغت، استعاره مفهومی، زبان خبر، زبان معیار، زبان ادب

^۱ - تمام مجلات علمی پژوهشی کشور از ابتدای سال ۹۸ به دستور وزارت علوم به مجلات علمی تغییر نام داده اند.

^۲ . دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سمنان (omidjelodarian@gmail.com)

^۳ . دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان (esmat.esmaeili16@gmail.com)

and Conceptual Metaphors in the News
Examining the Correctness or Incorrectness of the Use of
Rhetorical Techniques and Conceptual Metaphors in the News

Omidjelodarian¹, Esmat Esmaeili ²(corresponding Author)

Abstract

News language is related to the real part of the language, and the literary language is related to the fictional part of the language. According to some pundits, the use of literary language and rhetorical techniques in the news is against simplicity, a cause of ambiguity in the audience's understanding, deviation from standard language, and thus reduction of the speed of informing. But the reality is that the type of communication with the audience on the radio and Television is indirect, so there's less influence and intimacy, and thus the media fills this void, by using rhetorical techniques alongside meta-language elements such as tone and body language, and so on. This research examines the correctness or incorrectness of the usage of traditional rhetorical techniques and revived rhetoric (conceptual metaphor) in news texts, by descriptive-analytical method. The results of the study show that literary language, like the language of news, has no aim other than influencing the audience and delivering the message in the best way; so it is useful and even necessary to use rhetorical techniques in news texts as long as it does not obscure the text and delay the transmission of meaning. Also, the use of conceptual metaphors in most cases not only doesn't create ambiguity in the news and is not a source of deviation from standard language, but also is effective in attracting the audience, having more influence on them and better understanding the message of the news.

Keywords: rhetoric, conceptual metaphor, news language, standard language, literary language

¹. PhD student in Persian Language and Literature, Semnan University (omidjelodarian@gmail.com)

². Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Semnan University (esmat.esmaeili16@gmail.com)

مقدمه و طرح مسئله:

امروزه همه عرصه‌های زندگی فردی و اجتماعی از تولیدات رسانه‌ها تاثیرپذیر است. خبر از مهمترین تولیدات رسانه‌ها و خبررسانی از مهمترین وظایف آنهاست. خبررسانی، نخستین کارکردی است که مبنای تاسیس سازمان رسانه است و اطلاع‌رسانی درخصوص رویدادها و وقایع مهم و جالب توجه، بخش زیادی از پیامها یا تولیدات رسانه را در بر میگیرد (تحلیل کارشناسی اخبار سیما، نعمتی انارکی: ۱۳۰). ازسوی دیگر، زبان خبر تاثیر چشمگیری بر شکل‌گیری زبان معیار دارد. "گونه زبانی رادیو و تلویزیون و به‌ویژه آنگونه خاص که در بخشهای خبری این دو رسانه به کار میرود، از مهمترین و تاثیرگذارترین گونه‌ها و کاربردهای معیار به‌شمار میرود" (زبان فارسی معیار، سارلی: ۸۰ و ۸۱). اهمیت زبان خبر در شکل‌گیری زبان معیار و عام بودن مخاطبان خبر می‌طلبد که بیان خبر، مستقیم و سبک زبانی اخبار، ساده و همه فهم باشد. "ساده بنویسید. طوری بنویسید که خبرخوان بتواند به راحتی آنرا بخواند و بیننده هم به راحتی آنرا درک کند" (نگارش خبر برای تلویزیون، کنت: ۱۱۳). نصراللهی در این باره مینویسد "به یاد داشته باشید که رسانه به‌ویژه رسانه‌ای که دارای مخاطب عام است، عرصه فخرفروشی نیست. به همین دلیل باید از به کارگیری واژه‌های تخصصی و عبارات سنگین و نامفهوم اجتناب کنید" (اصول خبرنگاری، نصراللهی: ۱۳). همین تاکید بر ساده نویسی سبب شده است تا برخی کارشناسان علم ارتباطات و متولیان زبان بر پرهیز از کاربرد آرایه‌های ادبی و فنون بلاغت در خبر تاکید کنند. "در خبر بر خلاف ادبیات که رمز و راز و استعاره و ابهام و ابهام دستمایه انگاره‌سازی هستند، صراحت و ایجاز از اهمیت خاص برخوردارند (خبر، شکرخواه، ۶۹). به عقیده میرفخرایی، بهره‌گیری از صنایع ادبی در متون تبلیغی و به اصطلاح پروپاگاندایی انرژی متن را میگیرد و از میزان اطلاعات میکاهد (مفاهیم نظری و عملی تلویزیون، میرفخرایی: ۱۷۲-۱۶۹). کورش صفوی تاکید میکند که زبان ادب برای ارتباط (کارکرد رسانه‌ای) نیست. به گفته صفوی، «زبان ادب نه برای ارتباط بلکه برای ارجاع به خود به کار میرود و این همان دیدگاهی است که یاکوبسون نیز به دست میدهد و زبان را آن زمان دارای نقش ادبی میداند که توجه به سوی خود پیام باشد (از زبانشناسی به ادبیات، صفوی: ۳۴). حسن ذوالفقاری هم صنایع ادبی مانند استعاره، کنایه و توصیفهای برآمده از تخیل را مخصوص نثرهای ادبی میداند و معتقد است این صنایع، نثر روزنامه‌ای را از نثر ادبی جدا میکند (الگوهای غیرمعیار در زبان مطبوعات، ذوالفقاری: ۶۱). احمد شهدادی نیز از نثر روزنامه‌ای و سبک رسانه‌ای فراتر میرود و تاکید میکند که کاربرد استعاره، مجاز، صنایع ادبی و وجوه زیبایی‌شناختی، موجب فاصله غریب متن ادبی از زبان معیار میشود (زبان معیار: تعریف و نشانه، شهدادی: ۷۱). برخلاف تاکیدها بر پرهیز از کاربرد فنون بلاغت در خبر، به نظر میرسد به کارگیری فنون بلاغت (شامل بلاغت سنتی و

بلاغت احیاشده)، بر بهتر رساندن مقصود به مخاطب تاثیرگذار است؛ با این توضیح که کاربرد فنون بلاغت سنتی تا جایی مجاز است که انتقال معنا را به تاخیر نیندازد؛ اما کاربرد بلاغت احیاشده به علت مربوط شدن به نظام مفهومی انسان، محدودیت خاصی ندارد؛ به عبارت دیگر به‌کارگیری استعاره‌های مفهومی در خبر از آنجا که این استعاره‌ها از سویی به بخش حقیقی زبان و زبان روزمره مربوطند (بر خلاف بلاغت سنتی) و از سوی دیگر در مقوله بلاغت (بلاغت احیاشده یا مدرن) می‌گنجند، نه تنها خللی در انتقال مفهوم ایجاد نمی‌کند، کلام را به‌گونه‌ای با مقتضای حال مطابق می‌کند و آنچنان بر مخاطب تاثیر می‌گذارد که سرعت خبررسانی افزایش می‌یابد. درست است که استعاره‌های مفهومی در بخش بلاغت احیاشده جای می‌گیرند، اما جنبه زینتی و آرایه‌ای آنها به هیچ وجه به قوت فنون بلاغت سنتی نیست؛ زیرا برای درک بهتر مفاهیم و نه صرفاً خلق زیبایی به کار می‌روند و به زبان روزمره ما مربوطند؛ به عبارت دیگر بلاغت سنتی، استعاره را مربوط به علم بیان و بخش غیرحقیقی زبان میداند درحالی که بر اساس نظریه لیکاف و جانسون و بلاغت مدرن، استعاره مربوط به زبان روزمره است (استعاره‌هایی که باور داریم، لیکاف و جانسون: ۱۳). از سوی دیگر "زبان رسانه پرنحرافترین گونه زبان معیار است" (مبانی درست‌نویسی زبان فارسی معیار، نیکوبخت: ۲۶) و این موضوع سبب شده است که عده‌ای بیم آن داشته باشند که کاربرد استعاره‌های مفهومی در خبر، زبان را از معیار بودن منحرف کند؛ از این‌رو توجیه پذیرکردن این به‌ظاهر غیرالگوهای رایج در زبان (استعاره‌های مفهومی) که دست اندرکاران رسانه، به‌غلط، نادرست می‌پندارند و از به‌کاربردن آنها پرهیز می‌کنند، اهمیت زیادی دارد. این عبارات به ظاهر غیرمعیار به نظام مفهومی استعاری انسان و ماهیت عقلانی او مربوط می‌شوند؛ به عبارت دیگر ما در قالب نظام مفهومی می‌اندیشیم و عمل می‌کنیم؛ پس این نظام نقشی اساسی در تعیین واقعیت‌های روزمره ایفا می‌کند. با توجه به مطالب پیش‌گفته، این پژوهش کوشیده است با اشاره به برخی مصادیق بلاغت سنتی و احیاشده در خبر، درستی یا نادرستی کارکردهای آنها را در اخبار صداوسیما تبیین کند.

پیشینه تحقیق:

بررسی پیشینه تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهد که تاکنون درباره "درستی یا نادرستی کارکردهای بلاغت سنتی و احیاشده در خبر" پژوهشی نشده است. زهرا نامور و خدیجه امیری پریان در مقاله‌ای با عنوان "کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰ و ۳۰ شبکه دو سیما"، بدون اشاره به فنون بلاغت سنتی، و بدون تبیین درستی یا نادرستی کاربرد بلاغت در خبر، به این نتیجه رسیده‌اند که استعاره‌های مفهومی با جلوه‌های مختلف در تیترهای خبری وجود دارند و استعاره‌های هستی‌شناختی بیشترین بسامد را دارند (کاربرد استعاره‌های مفهومی در خبر ۲۰ و ۳۰، نامور و امیری: ۱۴۹). محمدرضا طوسی

نصرآبادی و بلقیس روشن نیز فقط به بررسی عبارات زبانی استعاری موجود در عناوین خبری دو روزنامه خبر ورزشی و پیروزی پرداخته و نتیجه گرفته‌اند که استعاره " فوتبال جنگ است" بالاترین بسامد را در بین عبارات استعاری مربوط به عناوین اخبار فوتبال دارد (استعاره در عناوین خبری روزنامه‌های ورزشی ایران، نصرآبادی و روشن: ۳۷). پارسابامشادی و همکارانش هم به نقش و اهمیت استعاره و مجاز در گفتمان رسانه‌های اقتصادی فارسی زبان پرداخته و نتیجه گرفته‌اند که مهمترین استعاره‌های مفهومی یافت شده در حوزه گفتمان اقتصادی عبارتند از: «اقتصاد یک موجود زنده است»، «اقتصاد انسان است»، «اقتصاد مسیر است»، «اقتصاد یک فضا/ظرف است»، «اقتصاد یک پدیده طبیعی است»، «اقتصاد خودرو است» و «اقتصاد ماده/ شیء است» (استعاره و مجاز در گونه زبانی رسانه های اقتصادی، بامشادی: ۴۹).

چارچوب نظری (بلاغت سنتی؛ بلاغت احیاشده یا استعاره مفهومی):

امام فخر رازی بلاغت را آن میدانند که آدمی آنچه را در دل دارد، با سخنی که از ایجاز مخل و اطناب ممل در آن پرهیز شده باشد، بر زبان آرد. "البلاغه بلوغ الرجل بعبارة كنه ما فی قلبه مع الاحتراز عن الإيجاز المخل و الإطالة المملة" (نهایه الایجاز فی درایه الاعجاز، فخر رازی: ۸۹). استاد همایی نیز بلاغت را این‌گونه تعریف میکند "آن است که سخن درست و شیوا و مناسب حال و مقام باشد" (فنون بلاغت و صناعات ادبی، همایی: ۱۵). شفیعی کدکنی میگوید "بلاغت علمی است که بر اساس آن راه‌های مطابقه کلام با مقتضای حال (یعنی تاثیربخشی به مخاطب) بررسی میشود؛ یعنی رسیدگی به اینکه در کجا چه نوع سخنی موثر است" (رستاخیز کلمات، شفیعی کدکنی: ۴۲۴). عبدالقاهر جرجانی در قرن پنجم هجری متفرعات فنون بلاغت و نواقص آن را جمع و تکمیل و بلاغت سنتی را پایه‌گذاری کرد. آیور ارمسترانگ ریچاردز (۱۸۹۳-۱۹۶۵) در کتاب فلسفه بلاغت به بلاغت احیاشده اشاره کرده- است. ریچاردز به همراه لیکاف و جانسون از بنیانگذاران استعاره مفهومی و از تاثیرگذارترین متفکران جدید در حوزه‌های روانشناسی، فلسفه، زبان‌شناسی و نقد ادبی است. کتابش به نام "فلسفه بلاغت" حاوی شش سخنرانی و به‌گفته علی محمدعلی آسیابادی، مترجم کتاب، طرح اجمالی "بلاغت احیا" شده درمقابل بلاغت سنتی است. استاد محمدرضا شفیعی کدکنی نیز زمانی که از تعریف استعاره در کتاب‌های بلاغت پیشینیان سخن میگوید، آن را "یکی از پریشانتترین تعریفها" میداند (صورخیال در شعر فارسی، شفیعی کدکنی: ۱۰۷). استاد همایی استعاره را نوعی از مجاز لغوی میداند که علاقه مابین معنای حقیقی و مجازی مشابهت باشد (معانی و بیان، همایی: ۱۷۵). سیروس شمیسا نیز استعاره را مهمترین نوع مجاز یعنی مجاز به علاقه مشابهت میداند (معانی و بیان، شمیسا: ۵۳). قدیمترین تعریف استعاره در میان بلاغیون مسلمان به جاحظ مربوط است که آنرا اینگونه تعریف میکند:

استعاره، نامیدن چیزی است به نامی جز نام اصلی‌اش هنگامی که جای آن چیز را گرفته باشد" (صورخیال در شعر فارسی، شفیعی کدکنی: ۱۰۹). از نظر عبدالقاهر جرجانی که به دیدگاه معاصران درخصوص استعاره مفهومی نزدیک است، در برقراری پیوند استعاره، رعایت شباهت ظاهری و ارتباط عقلی، مهم است و استعاره برحسب همین تشابه پدید می‌آید. به اعتقاد وی، رابطه استعاری میان پدیده‌هایی که هیچ ارتباطی با هم ندارند برقرار نمیشود (اندیشه‌هایی در معنی‌شناسی، افراشی: ۷۶).

استعاره مفهومی از مباحثی است که تقریباً از قرن ۲۰ و با دیدگاه‌های دو زبان‌شناس به نامهای جرج لیکاف و مارک جانسون مطرح شده است. مبنای نظریه آنها این بود که استعاره متعلق به زبان غیرعادی یا بخش غیرحقیقی زبان نیست؛ بلکه مربوط به زبان عادی است که به شکل روزمره به کار میرود. آنها همچنین استعاره را صرفاً یکی از ویژگیهای زبان و مختصه-ای مربوط به واژه‌ها نمیدانستند بلکه آنرا ویژگی‌ای که به فکر مرتبط است به حساب می‌آوردند. آنها معتقد بودند چون نظام مفهومی انسان تا حدود زیادی استعاری است، روش اندیشیدن، آنچه تجربه میکند و کارهایی که هر روز انجام میدهد نیز تا حدود زیادی به استعاره مربوط میشود (استعاره‌هایی که با آنها زندگی میکنیم، لیکاف و جانسون: ۱۳). لیکاف و جانسون معتقدند در استعاره، حوزه‌ای ذهنی بر اساس مفاهیم و اصطلاحات حوزه‌ای دیگر به تصویر کشیده میشود (همان: ۱۴). هاوکس نیز درباره استعاره مفهومی میگوید: مقصود از این واژه، دسته خاصی از فرایندهای زبانی است که در آنها جنبه‌هایی از یک شیء به شیء دیگر فرابرده یا منتقل میشوند؛ به نحوی که از شیء دوم به گونه‌ای سخن میرود که گویی شکل اول است (استعاره، هاوکس: ۱۱).

بلاغت و تاثیرگذاری بیشتر بر مخاطبان اخبار:

تردیدی نیست که بخش عمده‌ای از پیام خبر با زبان حقیقی به مخاطب منتقل میشود؛ اما "خبر تلویزیون میتواند از سویی با احساسات مردم سخن بگوید (تحریک عواطف)" (تحلیل کارشناسی اخبار سیما، نعمتی انارکی: ۱۳۲). بهره‌گیری متعادل و منطقی از بلاغت در سخن گفتن با مخاطب، گیرایی متن و در نتیجه احساس صمیمیت و تاثیرپذیری مخاطب را افزایش میدهد. کارشناسان علم ارتباطات از دو نوع ارتباط سخن میگویند؛ مستقیم و غیرمستقیم. ارتباط مستقیم بدون واسطه بین پیام دهنده و پیام گیرنده ایجاد میشود. از جمله ویژگیهای این نوع ارتباط، تاثیرگذاری بیشتر و امکان مشاهده بازخوردها و آثار پیام است. ارتباط غیرمستقیم با واسطه‌هایی نظیر رادیو و تلویزیون و روزنامه‌ها برقرار میشود؛ به عبارت دیگر «در ارتباط غیرمستقیم برای برقراری تماس بین پیام دهنده و پیام گیرنده به یک وسیله خارجی احتیاج پیدا میشود» (وسایل ارتباط جمعی، معتمدنژاد: ۴۴). به همین علت در ارتباطات غیرمستقیم، ویژگی صمیمیت رنگ میبازد و همین موضوع رسانه را

وامیدارد تا برای ایجاد صمیمیت بیشتر راهی بیندیشد. درست است که صور خیال و بلاغت، ممکن است زبان خبر را پیچیده و از زبان معیار دور کند؛ اما در موارد بسیاری به‌کارگیری فنون بلاغت سبب رسیدن پیام خبر به مخاطب، به بهترین شکل و تاثیرگذارترین وجه خواهد شد؛ زیرا معنا گاهی با بهره‌گیری از بخش غیر حقیقی زبان، کاملتر منتقل میشود. برای مثال تقدیم و تاخیر و مجاز در خبر زیر، معنای تاثیرگذارتر و جذابتری آفریده است: "بشنوید از دشتِ خبرنگاران از حیاطِ پاستور" (خبر ۲۲ و ۳۰ شبکه دوم سیما تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). در این عبارت، بر اساس قاعده بلاغی، فعل (بشنوید) به اول جمله آمده و از مجاز (حیاط پاستور به جای نهاد ریاست جمهوری) استفاده شده است؛ اما نه تنها جمله از زبان معیار دور نشده، معنای تاثیرگذارتر و جذابتری خلق شده است. همچنین استفاده از استعاره مفهومی "دلار کشید بالا" در خبر، به مراتب جذابتر و کاملتر از جمله "قیمت دلار افزایش یافت" است؛ زیرا مفهومی را که جمله اول به مخاطب عام منتقل میکند از جمله دوم بیشتر است؛ به عبارت دیگر مخاطب عامی که اصلاً قیمت دلار را نمیداند و از نوسانات نرخ ارز آگاه نیست، با شنیدن جمله "قیمت دلار افزایش یافت" پی به افزایش قیمت دلار میبرد؛ اما چون نمیداند قیمت قبلی دلار چقدر بوده است، میزان افزایش را نخواهد فهمید. اما همین مخاطب با شنیدن جمله "دلار کشید بالا" بدون اینکه نیاز باشد قیمت قبلی دلار را بداند، بلافاصله پی خواهد برد که افزایش قیمت دلار شدید بوده است.

تعریف بلاغت و تاکید آن بر مطابقت کلام با مقتضای حال نیز لزوم تاثیربخشی به مخاطب را تایید میکند. "در موردی که باید سخن را با زبان عوامانه و عوام فهم گفت اگر با اصطلاحات غلیظ علمی و لغات دور از ذهن مخاطب بگویند، آن کلام را بلیغ نتوان گفت هرچند تمام کلمات به جای خود فصیح و صحیح باشد" (معانی و بیان، همایی: ۳۹).

بلاغت سنتی و بررسی کاربرد آن در خبر:

پیش از این گفته شد که منظور از بلاغت سنتی همان فنون بلاغی (معانی و بیان و بدیع) است که برخاسته از دیدگاه‌های عبدالقاهر جرجانی است. همچنین تاکید شد که به‌کارگیری فنون بلاغت در متون خبری تا جایی که متن را مبهم نکند و انتقال معنا را به تاخیر نیندازد، مانعی ندارد. اکنون به مواردی از کاربردهای درست و نادرست فنون بلاغی در خبر اشاره میشود؛ خواهیم دید که کاربرد بجای فنون بلاغی نه تنها ابهامی در رساندن مفهوم خبر ایجاد نکرده، به زیبایی جمله‌ها و انتقال بهتر پیام خبر به مخاطب نیز کمک کرده است.

- ایجاز در خبر:

ایجاز از مقوله‌های بلاغت است. "ایجاز یعنی با حداقل الفاظ، حداکثر معنی را بیان کردن... و شرط بلاغت آن این است که صرفه جویی در لفظ به انتقال پیام خللی وارد نکند" (معانی و بیان، شمیسا: ۱۹۱). کاربرد ایجاز در متون خبری غالباً به شکل کوتاه کردن جمله‌ها

در ساختاری بلاغی است. سرعت اطلاع‌رسانی که در همه سازمان‌های خبری اهمیت والایی دارد، ایجاب میکند که جمله‌ها در حد ممکن کوتاه و به اصطلاح ساندویچی باشند. سجودی و عظیمی فرد در این باره مینویسند: "جمله‌ها و متون طولانی در مقایسه با جمله‌های کوتاه، پرابهام‌تر هستند. جمله‌های کوتاه صراحت بیشتری دارند" (نشانه‌شناسی خبر در تلویزیون، سجودی و عظیمی فرد: ۱۴۸). برای مثال جمله "انگلیس در بن بست کلاف سردرگم برگزیت" (اخبار ۱۴ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱) مصداق بارز جمله "خیرالکلام ما قل و دل" است. ایجاز در عبارات "دستگاه قضا حامی مردم در برابر اخلاگران اقتصادی" (اخبار ۱۴ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۲) و "دست رد کره شمالی به درخواست مذاکره با آمریکا" (اخبار ۱۴ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۴) نیز کاملاً مشهود و به‌گونه‌ای است که با کمترین واژه‌ها و عبارات، بیشترین معنا را به مخاطب منتقل میکنند. از سوی دیگر، واژه‌های "وزش" و "بارش" و "ایالت" در جمله "وزش توفان و بارش تگرگ‌هایی به اندازه توپ پینگ‌پنگ در ایالت ایلینوی آمریکا" (اخبار ۹ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۷) سبب اطناب و درازنویسی شده است.

- تقدیم و تأخیر در خبر:

تقدیم و تأخیر، موضوعی بلاغی است. به گفته شمیسا "اگر مفعول یا متمم یا فعل (تقدیم مسند) نخست بیاید جمله نشاندار است و لذا بحث بلاغی دارد" (معانی و بیان، شمیسا: ۱۴۹). در خبر، تقدیم و تأخیر غالباً بر اساس معناست؛ به عبارت دیگر معنایی را که اهمیت بیشتری دارد معمولاً مقدم میدانند. جرجانی نیز بر این نکته تأکید میکند که اگر ترتیب کلمات در جمله براساس معنا نبود، تقدیم و تأخیر هیچ ارزش دلالتی و معنایی نداشت (دلالت تقدیم و تأخیر از دیدگاه جرجانی، مرادی و کاظمی: ۹۱). برای مثال تقدیم مفعول در عبارت "معامله قرن را اندکی پس از ماه رمضان میخواهند کلید بزنند" به سبب اهمیت معنایی آن است. در جمله "بشنوید از دشت خبرنگاران از حیاط پاستور" (خبر ۲۲:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱)، بر اساس قاعده بلاغی، فعل (بشنوید) به اول جمله آمده و معنای تاثیرگذارتر و جذابتری خلق شده است؛ بدون اینکه انحرافی در زبان معیار ایجاد شود. در جمله "مهمتر از بیان نکاتی از زندگی امام خمینی، حرکت در مسیر امام است" (اخبار ۹ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۴)، تقدیم و تأخیر بی مورد وجود دارد؛ به عبارت دیگر تأخیر مسندالیه (حرکت در مسیر امام) بر مسند (مهمتر از بیان نکاتی از زندگی امام خمینی است) با توجه به اینکه تأکید اصلی عبارت بر آن است و در نشر عادی معمولاً نخست مسندالیه و سپس مسند را می‌آورند، بی مورد است.

- کنایه در خبر:

کنایه از آرایه‌های مهم در بلاغت سنتی است. کنایه "ذکر جمله یا ترکیبی است که به جای معنای ظاهری، مراد یکی از لوازم معنی آن است" (معانی و بیان، شمیسا: ۸۵). کاربرد

کنایه در خبر به سبب آنکه این آرایه ازسویی از فنون بلاغی است و ازسوی دیگر غالباً از زبان مردم اخذ میشود و زبان خبر هم به زبان محاوره بسیار نزدیک است، هم به زیبا تر شدن جمله می‌انجامد و هم به فهم پذیرتر شدن مقصود کمک میکند. البته باید دقت کرد که کنایه به آسانی فهمیده شود و انتقال معنا به تاخیر نیفتد و گرنه زبان معیار را از مسیر درست منحرف میکند. جمله "هلال ماهِ ماه هنوز خجالتی است" (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۵) از آرایه کنایه بهره برده‌است؛ در این جمله مراد "ظاهر نشدن هلال ماه شوال" است و یکی از لوازم ظاهر نشدن، خجالتی بودن است. خبرهای زیر نیز از آرایه کنایه به زیبایی بهره برده‌اند: "ظریف گفت: ایران در دور زدن تحریمها دکترا دارد" (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۰۵). "دکترا داشتن" کنایه از "مهارت داشتن" است. "در برخورد با مفاسد اقتصادی خط قرمزی وجود ندارد" (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). "خط قرمز وجود نداشتن" کنایه از "بی‌توجهی به محدودیتها و سفارشها" است.

- مجاز در خبر:

مجاز خاص ادبیات نیست و در همه انواع زبانها و سبکها چه علمی و چه تاریخی و چه مذهبی و... به کار میرود (معانی و بیان، شمیسا: ۲۳). همین موضوع سبب شده‌است که متون خبری از این صنعت در مقایسه با دیگر صنایع بهره بیشتری ببرند. البته در متون خبری بر خلاف متون ادبی، اصل بر آن است که واژه‌ها و جمله‌ها در معنای اصلی خود به کار روند؛ اما همان‌گونه که پیش از این بارها گفته شد به‌کارگیری فنون بلاغی و غیرمستقیم کردن بیان خبر اگر در انتقال معنا و مفهوم به مخاطب خللی ایجاد نکند، مانعی ندارد. به همین علت دست اندرکاران خبر باید درخصوص به‌کارگیری مجازهای نامفهوم بسیار مراقبت کنند. برای مثال به‌کارگیری مجاز در عبارت "ترامپ پیش از این گفته بود که در دولت او دو جریان **بازها و کبوترها** وجود دارد" (خبرگزاری صداوسیما ۱۳۹۸/۰۵/۰۱) ممکن است برای همه مخاطبان خبر مفهوم نباشد؛ درست است که ما به علاقه مجاورت، کبوتر را در مفهوم پرنده ای توام با صلح و باز را در مفهوم پرنده ای همراه با جنگ درک کرده ایم و این مفاهیم به زبان روزمره مربوطند، اما ممکن است مخاطب عام در مواجهه نخست با این خبر نتواند این ظرافت و همراهی مفاهیم را درک کند. در عبارات "حمایت قاطع **مجلس** از سپاه" (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۰۳) و "تصمیم **کاخ سفید** درباره نفت ایران" (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۰۳) مجازهایی به کار رفته‌است که افزون بر تامین وجه بلاغی و کوتاه کردن جمله، مخاطب به‌راحتی آنها را درمییابد. مجازها همچون استعاره‌های مفهومی در زمینه سازی ادراک نقش دارند؛ برای مثال "رسانه ملی" در عبارت "رسانه ملی هنوز به همایش نرسیده‌است" مجازی است که به فهم و ادراک ما کمک میکند؛ زیرا ما از رسانه ملی در این جمله صرفاً برای اشاره به گزارشگر رسانه ملی استفاده نمیکنیم (کارکرد مجازی)

بلکه برای نشان دادن اهمیت جایی که گزارشگر در آن کار میکند، نیز بهره میگیریم؛ به عبارت دیگر، این نوع مجاز نیز مانند استعاره نه تنها ساخت زبانمان را به دست میدهد، اندیشه‌ها، نگرشها و اعمالمان را ساخت‌بندی میکند.

- ایهام در خبر:

نام دیگر صنعت ایهام، تخییل و توهیم است؛ از این رو در متون خبری باید با احتیاط و ظرافت به کار رود تا در انتقال مفهوم به مخاطب خللی ایجاد نشود. ایهام "در اصطلاح بدیع آن است که لفظی بیاورند که دارای دو معنی نزدیک و دور از ذهن باشد و آن را طوری به کار ببرند که شنونده از معنی نزدیک به معنی دور منتقل شود" (فنون بلاغت و صناعات ادبی، همایی: ۲۶۹). برای مثال در جمله "مراقب شهاب بانک مرکزی باشید" (اخبار ۲۰: ۳۰ مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۰۳) کلمه شهاب دو معنی دارد: یکی "شناسه هویت الکترونیک بانکی" که معنای دور است و دیگری "شهاب آسمانی" که معنای نزدیک است و مخاطب از معنای نزدیک به معنای دور منتقل میشود. آرایه ایهام در این عبارت بسیار بجا به کار رفته و نوعی ظرافت و زیبایی تأثیرگذار آفریده است. عبارت "سوخت شایعه سهمیه‌بندی بنزین" (اخبار ۲۰: ۳۰، سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۱) ایهام تناسبی دارد که زبان خبر را گیراتر و جذابتر کرده است. با توجه به ویژگی توهیمی ایهام، کاربرد آن در زبان خبر ممکن است سرعت انتقال اطلاعات و پیام خبر را کاهش دهد و مخاطب را به دردسر بیندازند. در عبارت "برخورد با متخلفان کاغذی" (اخبار ۲۰: ۳۰، سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۱) کلمه کاغذی ایهام دارد؛ معنی دوری که از کاربرد آن مراد بوده است "متخلفان در زمینه گرانی کاغذ" و معنای نزدیک آن "متخلفان نوپا نه دانه درشت و قَدر" است. همان‌گونه که معلوم است ترکیب "متخلفان کاغذی" و ایهام موجود در آن، نه تنها کمکی به زیبایی و گیرایی بیشتر خبر نکرده، فهم مخاطب را هم به تأخیر انداخته است. همچنین در عبارت "سریال لیسانسه‌ها در بدنه دستگاههای اجرایی" (اخبار ۲۰: ۳۰، سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۱۷) کلمه "سریال لیسانسه‌ها" ایهام دارد؛ اما ایهامی که دریافت آن شاید برای بسیاری از مخاطبان آسان نباشد. معنی دور این ترکیب که مورد نظر نویسندگان بوده است "آمار و اطلاعات مدرک تحصیلی کارکنان دستگاههای اجرایی" و معنی نزدیک آن "سریالی" است که با همین نام از تلویزیون پخش شد.

- تشبیه و استعاره در خبر:

تشبیه "آن است که چیزی را به چیزی در صفتی مانند کنند" (فنون بلاغت و صناعات ادبی، همایی: ۲۲۷). استعاره نیز تشبیهی است که فشرده شده است (معانی و بیان، شمیسا: ۵۱). به کارگیری این دو صنعت بلاغی در اخبار رایج است. نکته مهم درباره کاربرد تشبیه در خبر این است که اولاً مخیل باشد و ثانیاً وجه شبه آن برای مخاطب دریافتنی باشد تا ضمن جذابتر کردن خبر، پیام را نیز به آسانی به مخاطب برساند. بسیاری مواقع نیز تشبیه در اخبار

به شکل استعاره زینتی نمود مییابد؛ زیرا "ژرف ساخت هر استعاره‌ای یک جمله تشبیهی است" (معانی و بیان، شمیسا: ۵۳).

- کودتایی که خوان گوایدو، سرکرده مخالفان ونزوئلا دیروز مثل پیاده‌نظام آمریکا به راه انداخت (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۱).

- رسانه‌های امارات مثل کبک سرشون رو زیر برف کردن (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۲۳).

- تیغ برنده قانون، بر قفل احتکار اخبار (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۹).

- درخشش معنویت در مستطیل سبز (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۱۹).

- چهره شوم فقر، تبعیض و فاصله طبقاتی رو از بین خواهیم برد (اخبار ۲۰ و ۳۰ مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۱۳).

- هشدار از تربیون خانه ملت، به دشمن (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).

- هشدار سید مقاومت درباره طرح معامله قرن (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).

- ارسال المثل (تمثیل) در خبر:

تمثیل " آن است که عبارت نظم یا نثر را به جمله‌ای که مثل یا شبه مثل و متضمن مطلبی حکیمانه است بیارایند" (فنون بلاغت و صناعات ادبی، همایی: ۲۹۹). با بهره‌گیری از ضرب‌المثلهای رایج در اخبار، می‌توان تأثیرگذاری بر مخاطب را دوچندان کرد. " گاه باشد که آوردن یک مثل در نظم یا نثر و خطابه و سخنرانی، اثرش در پروراندن مقصود و جلب توجه شنونده بیش از چندین بیت منظوم و چند صفحه مقاله و رساله باشد" (فنون بلاغت و صناعات ادبی، همایی: ۳۵۴).

- وقتی مرغ همسایه غازه؛ حکایت به شماره افتادن نفس تولیدکنندگان و چاق بودن نفس واردکنندگان (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۲/۲۷).

- هر که بامش بیش برفش بیشتر؛ پرمصرف‌ها باز هم افزایش تعرفه خواهند داشت (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱).

- بارکجی که به منزل نرسید؛ این بار کشف ۵۰ هزار لیتر سوخت قاچاق در آبهای اطراف کیش (اخبار ۲۰:۳۰ سیما، ۱۳۹۸/۰۳/۰۷).

آرایه‌ها و صنایع بلاغی و ادبی دیگری نظیر تضاد، تکرار، جناس، سجع، لف و نشر و ... کم و بیش در اخبار به کار می‌رود. از آنجا که هدف این پژوهش بررسی درستی یا نادرستی کاربرد بلاغت در اخبار و اثبات مفیدبودن آن در خبر است نه شمارش و بیان آمار، اشاره به همین مقدار از کاربرد فنون بلاغی در خبر برای اثبات این هدف بسنده میکند. نکته ای که

باید بر آن تاکید شود این است که کاربرد بلاغت در خبر تاجایی مجاز است که بر زیبایی و گیرایی متن بیفزاید و انتقال معنا را به تاخیر نیندازد.

بلاغت احیاشده (استعاره مفهومی) و کاربرد آن در خبر:

در عصری که رسانه‌ها برای ایفای نقش تصمیم‌سازی و اندیشه‌آفرینی، با انواع شگردها و ترفندها در پی تاثیرگذاری بیشتر بر مخاطبانند، نزدیک کردن سبک زبانی رسانه به سبک محاوره‌ای به منظور برقراری ارتباط صمیمانه، در کنار بهره‌گیری از عناصر فرازبانی نظیر لحن و زبان بدن و شناخت مخاطب هدف، رسانه‌ها را در رسیدن به هدفشان، بیشتر یاری میکند؛ از این رو برای تاثیرگذاری بیشتر بر مخاطبان و افزودن بر شمار آنها، میکوشند متن خبرها را با زبانی گیرا و موثر تنظیم کنند. یکی از عناصر تاثیرگذار کردن زبان خبر، استفاده از استعاره‌های مرتبط با نظام مفهومی است. استعاره مفهومی، فرایندی شناختی است که به قلمرو اندیشه و زبان روزمره مربوط است؛ سبک زبانی رسانه‌ها هم به سمتی تمایل دارد که متناسب با ویژگیهای رایج زبانی افراد جامعه باشد؛ به همین سبب واژه‌ها و عبارات به کاررفته در این سبک، به گفتار و زبان روزمره نزدیک است. استعاره‌های مفهومی از جنس زبان خبرند و به زبان روزمره مربوطند، به همین علت به نظر می‌سد بدون هیچ ابهامی در خبر و انحرافی در زبان، به درک بهتر پیام خبر کمک میکنند. به کارگیری استعاره‌های مفهومی در متون خبری، هم به علت قراردادن این استعاره‌ها زیر چتر بلاغت، وجه زیبایی آفرینی متن را حفظ میکند و هم به علت مربوط شدن به بخش حقیقی زبان، زبان معیار را از مسیر درست منحرف نمیکند؛ از این رو نباید استعاره‌های مفهومی و کاربردهای زبانی از نوع استعاره‌های مفهومی را در خبر، به بی‌توجهی به قواعد معنایی زبان مربوط کرد و غلط دانست. برای مثال عبارت "مراسم دیشب با حضور چهره‌ها برگزار شد" هیچ انحرافی از زبان معیار ندارد؛ زیرا این کاربرد مربوط به نظام مفهومی ماست؛ به عبارت دیگر مجاز "چهره" به جای "شخص" صرفاً مسئله‌ای زبانی (کارکرد مجازی) نیست؛ زیرا ما برای اینکه بدانیم فردی چه شکلی است به صورتش نگاه میکنیم؛ یعنی درک ما از افراد بر مبنای چهره آنهاست (نظام مفهومی). در عباراتی نظیر "تورم نقدینگی مردم را بلعیده است" یا "پیاپی رکورددار گرانی" نیز از آرایه تشخیص بهره گرفته شده‌است؛ اما این آرایه نوعی استعاره هستی شناختی است و چون به نظام مفهومی ما و زبان روزمره مربوط است، به کاربرد آن، انحرافی در زبان معیار ایجاد نمیکند؛ به عبارت دیگر چون جنبه بلاغی و زینتی این استعاره‌ها در مقایسه با استعاره سنتی که ترفندی کاملاً بلاغی و موضوعی زیبایی شناختی و زینتی است، ضعیف‌تر است و برای توضیح و درک بهتر مفاهیم به کار می‌روند، میتوان آنها را بدون احتیاط در متون خبری به کاربرد.

- انواع استعاره مفهومی در خبر:

لیکاف و جانسون استعاره‌ها را به سه قسم "ساختی" و "جهتی" و "هستی شناختی" تقسیم کرده‌اند. بر اساس این دیدگاه، در استعاره‌های ساختی، مفهومی در ارتباط با مفهوم دیگر ساخت‌بندی می‌شود (استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم، لیکاف و جانسون: ۱۵)؛ برای مثال "فوتبال" را در ارتباط با "جنگ" مفهوم‌سازی می‌کنیم: "اشتباه خط دفاعی ناپولی در همون نیمه اول باعث شد تا توپچی‌ها کار رو تموم کنند". همچنین "بحث" را در ارتباط با "جنگ" مفهوم‌سازی می‌کنیم و عباراتی نظیر "به ادعاهای رژیم صهیونیستی حمله کرد" یا "انتقادات ضدصهیونیستی ایران درست به هدف خورد" را می‌سازیم. استعاره مفهومی "مهم، بزرگ است" از جمله استعاره‌های ساختی پرکاربرد در اخبار است. برخی متولیان زبان معتقدند کلمه "بزرگ" نباید صفت هر موصوفی قرارگیرد؛ برای مثال برای "رویداد" که جسم نیست و ابعاد ندارد، نباید از صفت "بزرگ" استفاده کرد و ترکیب "رویداد بزرگ" را به کاربرد؛ غافل از اینکه در نظام مفهومی ما استعاره‌ای وجود دارد به نام "مهم بزرگ است" و ما ناخودآگاه واژه "بزرگ" را به جای "مهم" به کار می‌بریم: "بسیاری از رسانه‌های غربی و وابستگان عربی آنها نتوانستند این رویداد بزرگ (مهم) را پوشش ندهند". استعاره "فهمیدن، دیدن است"، یکی دیگر از استعاره‌های مفهومی پرکاربرد در خبر است: "تا اینجا مصاحبه دیدیم (فهمیدیم) که تورم عبارت است از ...". برخی دست اندرکاران خبر درخصوص به کاربردن واژه "نظر" در غیرمعنای خاص آن یعنی "دیدن" تردید دارند و معتقدند مثلاً به جای اینکه بگوییم "نظراتان را در این باره بفرمایید" باید بگوییم "برداشت یا فهمتان را در این باره بفرمایید". در حالی که اگر بدانند که در نظام مفهومی انسان استعاره "فهمیدن دیدن است" وجود دارد، هیچ اعتراضی به کاربرد "نظر" در غیرمعنای خاص آن نخواهند کرد.

در استعاره‌های جهتی، کل یک نظام از مفاهیم را در ارتباط با یک نظام دیگر و با جهت‌های مکانی سازمان‌بندی می‌کنیم (همان، ۲۹). در عبارت "ایران در حوزه خدمات پزشکی در مقایسه با بسیاری از کشورهای دنیا جلوتر است"، "جهت رو به جلو" با ویژگی مثبت "ترقی و پیشرفت" مفهوم‌سازی شده‌است. استعاره‌های جهتی‌ای که با "بالا" ساخته می‌شوند، نیز از این مقوله‌اند: اداره دستگاه‌های دولتی با توجه به نیروی انسانی **بالای** آن، گران است (زیاد، بالاست). فروش شکر **بالا تر** از قیمت مصوب تخلف است (بیشتر بالاست). دست اندرکاران خبر کلمه‌هایی همچون "بالا" را از کلمه‌های هرز (مانند کلمه جالب) میدانند و معتقدند به جای اینکه کلمه بالا را در معانی مختلف به کار ببریم، بهتر است معادل‌های مناسب آن (زیاد، بیشتر و ...) را به کارگیریم. اما ترکیب‌هایی که با "بالا" ساخته می‌شوند، استعاره‌های مفهومی از نوع جهتی هستند که معنای آنها مشخص است و کاربرد آنها مانعی ندارد. در استعاره‌های هستی شناختی نیز مفاهیم یا چیزهای غیرعادی و ناملموس و انتزاعی را به

مثابه ماده، شیء فیزیکی و ظرف تلقی میکنیم (همان، ۴۹)؛ برای مثال "تورم" را "موجود"ی فرض میکنیم که باید آن را مهار کرد: بانک مرکزی برای برون رفت از اوضاع خاص اقتصادی کشور در پی مهار تورم است. "میتوانیم در برابر تورم و بیکاری ایستادگی کنیم". در اینجا نیز تجربه افزایش قیمتها را به شکل استعاری و با استفاده از اسم تورم، یک موجود دانسته‌ایم. عباراتی نظیر "تورم نقدینگی مردم را بلعیده است" یا "پیاز رکورددار گرانی" استعاره‌های مفهومی از نوع هستی‌شناختی که از "تشخیص" بهره برده‌اند. در مثال تورم، با استفاده از استعاره "تورم یک موجود است"، "تجربه افزایش قیمتها" را به مثابه یک موجود در نظر گرفته‌ایم که به شکل تورم نمود مییابد؛ به عبارت دیگر، در این استعاره‌ها، شیء فیزیکی، شخص پنداشته میشود و ما تجربه‌های مربوط به پدیده‌های غیرانسانی را در چارچوب فعالیت‌های انسانی درک میکنیم: "فرهنگ ایثار و شهادت، مسیر ما را مشخص کرده است". استعاره‌های ظرف، از استعاره‌های هستی‌شناختی پرکاربرد در خبرند؛ در این نوع استعاره‌ها، "رویدادها، کنشها، فعالیتها و وضعیتها ظرفند": در تصادف اتوبوس در کرج، ۱۴ تن مصدوم شدند.

آشکار است که همه خبرهای بالا از استعاره بهره برده‌اند؛ استعاره‌هایی نه از نوع استعاره-های سنتی که کاربرد آنها در اخبار با احتیاط همراه است، بلکه از نوع استعاره‌های مفهومی که با نظام مفهومی ما مرتبطند و جنس آنها از زبان خبر و روزمره است و زبان معیار را از مسیر درست منحرف نمیکند.

- نمونه‌های استعاره‌های مفهومی در خبر

در جدولهای زیر نمونه‌هایی از استعاره‌های مفهومی موجود در اخبار نیمروزی (ساعت ۱۴) شبکه یک سیما از تاریخ اول تا دوازدهم خرداد ۹۸ به تفکیک انواع استعاره (جهتی، ساختی و هستی‌شناختی) آمده و از آنجا که هدف، شمارش و بیان آمار نبوده، از اشاره به همه شواهد پرهیز شده است. نکته مهم، بسامد بسیار استعاره‌های مفهومی در اخبار است. این موضوع نشان میدهد که استعاره‌های مفهومی - که به بخش حقیقی زبان و زبان روزمره مربوطند - غیرعامدانه و ناآگاهانه در خبر - که آن هم به زبان محاوره بسیار نزدیک است - به کار میروند و نه تنها خبررسانی را مختل نمیکند، به زیبایی جمله‌ها و انتقال بهتر پیام خبر نیز کمک میکنند.

- جدول استعاره‌های جهتی:

نوع استعاره	خبرهای استعاره دار	حوزه مبداء	حوزه مقصد	توضیح
استعاره-های جهتی:	- حدود ۱۳ میلیون نفر در ایران به بیماری دیابت یا قند خون بالا مبتلا هستند (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۳). - آشیانه جنگنده‌های سعودی در فرودگاه جیزان با دقت بالایی منهدم شده است. (اخبار شبکه اول سیما تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۵). - سخنگوی وزارت بازرگانی چین هم در واکنش به بالا رفتن تعرفه‌های تجاری میان واشنگتن و پکن گفت (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۰).	بالا بودن	زیاد بودن	در نظام مفهومی ما "زیاد، بالاست".
	- تنشها بین رئیس جمهور آمریکا و مخالفانش درکنگره بالاگرفته است (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۲).	بالاگرفتن	افزایش یافتن	در نظام مفهومی ما "افزایش یافتن، بالاست".
	- فروش شکر بالاتر از قیمت مصوب تخلف است (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۴). - میزان فقر در افغانستان به بالای ۵۰ درصد رسیده	بالا بودن	بیشتر بودن	در نظام مفهومی ما "بیشتر، بالاست". همان گونه که شادی

است (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۵).			و تسلط و زیاد و ... بالاست.
- از شیب عقب نشینیهای رئیس جمهور آمریکا تا توهین مجدد به ملت بزرگ ایران (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۳).	شیبِ عقب نشینی	عقب نشینی تدریجی	در این استعاره مفهوم کاهش تدریجی با کلمه شیب بیان شده است.
- از شاعرانی است که سطح علمی و معرفتی بالایی دارند (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۶).	بالا بودن	عقلانی بودن و عملکرد سطح بالا	در نظام مفهومی ما "عقلانی بالاست".
- خطری بالاتر از این نیست که برخی کشورهای منطقه، از معامله شرم آور قرن حمایت کنند (اخبار شبکه اول سیما تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۹).	بالا بودن	مهم بودن	در نظام مفهومی ما "مهم، بالاست".
- ایران در حوزه خدمات پزشکی در مقایسه با بسیاری از کشورهای دنیا جلوتر است (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۸).	جلوتر بودن	پیشرفت و ترقی	"جهت رو به جلو" با ویژگی مثبت "ترقی و پیشرفت" مفهوم سازی شده است.

- جدول استعاره‌های ساختی:

نوع استعاره	خبرهای استعاره دار	حوزه مبداء	حوزه مقصد	توضیح
استعاره ساختی:	- بسیاری از رسانه‌های غربی و وابستگان عربی آنها نتوانستند این رویداد بزرگ را پوشش	بزرگ بودن	مهم بودن	در نظام مفهومی ما "مهم، بزرگ است". به همین علت وقتی

میگوییم رویداد یا اقتصاد یا راهپیمایی بزرگ، منظورمان رویداد یا اقتصاد یا راهپیمایی مهم است.			ندهند (شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۱). - چین، دومین اقتصاد بزرگ دنیا محسوب میشود و نقش مهمی، در تجارت بین المللی دارد (شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۱). - خبرگزاری شینهوا و روزنامه پنی شفق هم، بخشی از خبرهای خود را به راهپیمایی بزرگ روز قدس اختصاص دادند (شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۱).	
در نظام مفهومی ما فهمیدن، دیدن است. "نظر" در اینجا در معنای خاص خود که "دیدن" است به کار نرفته است بلکه به معنای "بر اساس فهم" به کار رفته است. در مثال بعدی نیز حضار آنچه را فهمیده بودند مطرح کردند.	فهمیدن	دیدن	- هرچند از نظر برخی، ایران باید هنوز در مرحله رشد کمی باقی میماند (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۹). - برخی از حضار، نظرها و پیشنهادهای خود را مطرح کردند (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۰).	
"فوتبال" را در ارتباط با "جنگ" مفهوم سازی میکنیم.	جنگ	فوتبال	- اشتباه خط دفاعی ناپولی در همون نیمه اول باعث شد تا توپچی ها کار رو تموم کنند	

			(اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۱/۲۳).
شبکه مفهومی "جنگ" را بر "بحث" گسترش میدهیم.	جنگ	بحث	- دفاع از موضوع وضع تعرفه و جنگ تجاری با چین (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۲۱)
"زندگی" را در ارتباط با سفر مفهوم سازی میکنیم؛ به همین علت زندگی نیز مانند سفر، مسیر و دست انداز و مقصد و مبدا و ... دارد.	روشی که انسان در سفر زندگی بر می گزیند	مسیر انسان	- رئیس جمهور گفت فرهنگ ایثار و شهادت، مسیر ما را مشخص کرده است (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۳).
کار و فعالیت و تولید، "ماشین" است؛ از این رو مانند ماشین، ترمز و استارت و چرخ دارند.	ماشین	کار و تولید	- موانع اداری از جمله مشکلات واحدهای تولیدی هستند که چرخ کار و تولید را کند می کند (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۲).

-جدول استعاره‌های هستی‌شناختی:

نوع استعاره	خبرهای استعاره دار	حوزه مبدا	حوزه مقصد	توضیح
استعاره هستی شناختی	- در این دیدار، نمایندگان رسانه ها، دغدغه ها و پیشنهادهای خود را مطرح	رویداد ملاقات وضعیت تصادف رویداد برجام رویداد مسابقه	ظرف	رویداد و وضعیتها و کنشها در نظام مفهومی ما ظرفند. ملاقات،

ظرفی است که درون دارد. تصادف وضعیتی است که درون دارد. برجام ظرفی است که بیرون و درون دارد. مسابقه، رویداد یا کنشی است که همچون ظرف درون و بیرون دارد.			کردند(اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۱). - در تصادف اتوبوس در کرج ۱۴ تن مصدوم شدند (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۹). - عهد شکنی و اقدامات کاخ سفید در خروج از برجام(شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۱۰). - در این رقابتها سعید ملایی به دیدار پایانی رسید(اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).	
"تورم" را که از مفاهیم ناملموس و انتزاعی است به مثابه ماده تلقی کرده‌ایم.	موجودی که میتوان آن را مهار کرد	تورم	- بانک مرکزی برای برون رفت از اوضاع خاص اقتصادی کشور در پی مهار تورم است(اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۸).	
تجربه افزایش قیمت‌ها را به شکل استعاره و با استفاده از اسم تورم، یک موجود دانسته-ایم.	موجودی که میتوان در برابر آن مقاومت کرد.	تورم (تجربه افزایش قیمت‌ها)	- میتوانیم در برابر تورم و بیکاری ایستادگی کنیم(اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۸).	

تجربه‌های مربوط به پدیده-های غیر انسانی فرهنگ ایثار را در چارچوب فعالیتهای انسانی درک میکنیم.	موجودی که میتواند مسیر را مشخص کند	فرهنگ ایثار و شهادت	- فرهنگ ایثار و شهادت، مسیر ما را مشخص کرده است (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۳).
"قیمت"، موجودی دانسته شده که میتواند پر بکشد	افزایش بیش از حد قیمت	پرکشیدن قیمت	- قیمت مرغ که مدتی بود پرکشیده بود، حالا تقریباً به ثبات رسیده- است (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۱).
اختلافات سیاسی، بازاری آشفته است.	اختلافات بیش از حد	آشفته بازار	- در آشفته بازار اختلافات سیاسی برگزیت، انتخابات پارلمان اروپا قرار است فردا در این کشور برگزار شود (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۱).
"جلسه" ماده‌ای است (مثلاً مانند دوغ یا آب) که میتوان آن را به هم زد.	شرکت نکردن در جلسه	به هم زدن جلسه	- رئیس‌جمهور آمریکا، جلسه با سران دموکرات را به هم زد. (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۲).
"استیضاح"، پدیده‌ای طبیعی همچون رودخانه است.	آغاز اقدام برای استیضاح	به جریان انداختن استیضاح	- نمایندگان دموکرات، اقدامات خود را برای به جریان انداختن استیضاح رئیس‌جمهور آمریکا شدت داده‌اند (اخبار

			شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۲.	
"تحقیقات" مسیری است که ممکن است هموار باشد یا ناهموار. بسته (بن بست) باشد یا باز و میتواند مبداء و مقصد و نقشه و دست انداز و ... داشته باشد.	بی نتیجه ماندن تحقیقات	به بن بست رسیدن تحقیقات	- دونالد ترامپ تاکنون چندین مورد تحقیقات کمیته‌های مختلف کنگرس را عملاً به بن بست کشانده (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۲).	
"استیضاح" ماده یا شی است که هچون خودرو استارت دارد و کلید میخورد	آغاز شدن	کلید زدن	- رئیس مجلس نمایندگان آمریکا ترامپ را به مخفی کاری متهم کرد. اتهامی که میتواند فرایند استیضاح را کلید بزند (اخبار شبکه یک سیما ۱۳۹۳/۰۳/۰۲).	
"ماه رمضان" موجود یا انسانی است که قلب دارد.	شبهای قدر که مهم ترین شبهای ماه رمضان هستند	قلب که از مهمترین اعضای بدن است	- شب زنده داری میلیونها مومن، در قلب ماه مبارک رمضان. (اخبار شبکه اول سیما تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۴)	
"کشورها" موجود و انسان هستند که اعضایی همچون دست دارند.	نپذیرفتن	دست رد زدن	- دست رد کره شمالی به درخواست مذاکره با آمریکاییها (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).	

رئیس جمهور آمریکا در میان اعتراض ژاپنیها سفر چهار روزه‌اش را در توکیو شروع کرد (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).	میان اعتراض	فضای اعتراضی	"اعتراض" موجودی است که میان دارد.
- سخنگوی حماس، با تاکید بر ادامه این راهپیماییها، تا تحقق کامل اهداف آن، به ویژه شکسته شدن محاصره ظالمانه نوار غزه، این تحركات مسالمت آمیز را، دیوار و مانع واقعی در برابر توطئه معامله قرن آمریکا دانست (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۴).	شکستن محاصره	رهایی از حصر	"محاصر" مانند شیشه ای شکننده است.
روز قدس امسال، برای صهیونیستها و آمریکاییها نیز که معامله قرن را اندکی پس از ماه رمضان میخواهند کلید بزنند، اهمیت دارد. (اخبار شبکه اول سیما ۱۳۹۸/۰۳/۰۷)	کلید زدن	آغاز شدن	"طرح معامله قرن" ماده یا شئی است که کلید میخورد.

نتیجه گیری:

برخی صاحب‌نظران عرصه خبر و متولیان زبان برآنند که کاربرد فنون بلاغی در متون خبری به علت مربوط شدن به بخش غیرحقیقی زبان، ممکن است سبب انحراف زبان معیار شود؛ از این رو بر ساده‌نویسی و پرهیز از به‌کارگیری آنها در خبر تاکید میکنند. بر خلاف این تاکیدها، به نظر میرسد به‌کارگیری فنون بلاغت (شامل بلاغت سنتی و بلاغت احیاشده)، بر بهتر رساندن مقصود به مخاطب تاثیرگذار است؛ البته کاربرد فنون بلاغت سنتی تا جایی

مجاز است که انتقال معنا به تاخیر نیفتد؛ اما کاربرد بلاغت احیاشده در خبر از آنجا که این استعاره‌ها ازسویی به بخش حقیقی زبان و زبان روزمره مربوطند (برخلاف بلاغت سنتی) و از سوی دیگر در مقوله بلاغت (بلاغت احیاشده یا مدرن) می‌گنجند، نه تنها خللی در انتقال مفهوم ایجاد نمی‌کند، کلام را به گونه‌ای با مقتضای حال مطابق می‌کند و آنچنان بر مخاطب تاثیر می‌گذارد که سرعت خبررسانی افزایش می‌یابد. همچنین بسامد بسیار استعاره‌های مفهومی در اخبار نشان می‌دهد که این استعاره‌ها، غیرعامدانه و ناآگاهانه در خبر- که آن هم به زبان محاوره بسیار نزدیک است- به کار می‌روند؛ به عبارت دیگر این عبارات به ظاهر غیرمعیار به نظام مفهومی استعاری انسان و بخش حقیقی زبان مربوطند و می‌توانند میان مخاطب و رسانه ارتباط صمیمانه برقرار کنند؛ بنابراین رسانه ناخودآگاه با بهره‌گیری از فنون بلاغت در کنار عناصر فرازبانی نظیر لحن و زبان بدن و جز آن، خلاء نبود صمیمیت را پر می‌کند؛ افزون براین، زبان ادب نیز همچون زبان خبر هدفی جز تاثیرگذاری بر مخاطب و رساندن مقصود به بهترین وجه ندارد. نتیجه آنکه به‌کارگیری فنون بلاغت در متون خبری تا جایی که متن را مبهم نکند و انتقال معنا را به تاخیر نیندازد، مفید و حتی لازم است. همچنین به‌کارگیری استعاره‌های مفهومی در بیشتر موارد، نه تنها ابهامی در خبر ایجاد نمی‌کند و از عوامل انحراف در زبان معیار نیست، در جذب مخاطب و تاثیرگذاری بیشتر بر او و درک بهتر پیام خبر موثر است؛ به همین علت است که بسامد استعاره‌های مفهومی ناخواسته و همانگونه که در جدولهای استعاره دیدیم در اخبار زیاد است؛ بدون اینکه خبررسانی مختل شود؛ به عبارت دیگر، به‌کارگیری استعاره‌های مفهومی در متون خبری، هم به علت قراردادن این استعاره‌ها زیر چتر بلاغت، وجه زیبایی آفرینی متن را حفظ می‌کند و هم به علت مربوط شدن به بخش حقیقی زبان، زبان معیار را از مسیر درست منحرف نمی‌کند.

منابع:

- ۱- «اندیشه‌هایی در معنی‌شناسی (یازده مقاله)»، افراشی، آزیتا (۱۳۸۱)، تهران، فرهنگ کاوش.
- ۲- «استعاره و مجاز در گونه زبانی رسانه‌های اقتصادی: رویکردی پیکره بنیاد»، بامشادی، پارسا و محمد ابراهیمی، زینب و انتصاریان، شادی (۱۳۹۵)، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، سال اول، شماره اول، ۴۹-۵۷.
- ۳- «رسانه همان استعاره است»، تربتی، سروناز (۱۳۸۵)، فصلنامه پژوهش و سنجش، ۱۵۱-۱۶۴.

- ۴- «الگوهای غیرمعیار در زبان مطبوعات»، ذوالفقاری، حسن (۱۳۶۵)، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۵- «فلسفه بلاغت»، ریچاردز، آیور ارمسترانگ (۱۳۸۲) ترجمه علی محمد آسیابادی، تهران، نشر قطره.
- ۶- «زبان فارسی معیار»، سارلی، ناصرقلی (۱۳۸۷)، تهران، انتشارات هرمس.
- ۷- «نشانه‌شناسی خبر در تلویزیون»، سجودی، فرزانه و عظیمی‌فرد، فاطمه (۱۳۹۳)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال ۲۱، شماره ۲، ۱۴۵-۱۵۸.
- ۸- «صورخیال در شعر فارسی»، شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۶۶)، تهران، آگاه.
- ۹- «رستاخیز کلمات»، شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۹۱)، تهران، سخن.
- ۱۰- «خبر»، شکرخواه، یونس (۱۳۸۱)، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۱۱- معانی و بیان»، شمیسا، سیروس (۱۳۸۷)، «تهران، نشر میترا.
- ۱۲- «زبان معیار: تعریف و نشانه»، شهدادی احمد (۱۳۸۴)، پژوهش و حوزه، شماره ۲۳ و ۲۴، ۵۸-۸۱.
- ۱۳- «از زبان‌شناسی به ادبیات»، صفوی، کوروش (۱۳۸۳)، ج ۱، تهران، سوره مهر.
- ۱۴- «تهایه الایجاز فی درایه الاعجاز»، فخر رازی (۱۹۸۵)، بکری امین، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- ۱۵- «تگارش خبر برای تلویزیون»، گرث کنت (۱۳۹۱)، ترجمه میرحسن رئیس زاده، تهران، صداوسیما.
- ۱۶- «استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم»، لیکاف، جرج و جانسون، مارک (۱۳۹۵)، ترجمه هاجر آقابراهیمی، تهران، نشر علم.
- ۱۷- «استعاره‌هایی که باور داریم»، لیکاف، جرج و جانسون، مارک (۱۳۹۶)، ترجمه راحله گندمکار، تهران، نشر علمی.
- ۱۸- «وسایل ارتباط جمعی»، معتمدنژاد، کاظم (۱۳۹۴)، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۱۹- «دلالت تقدیم و تاخیر در سیاق نفی و اثبات از دیدگاه عبدالقاهر جرجانی»، مرادی، محمدهادی و کاظمی فاطمه (۱۳۹۵)، پژوهشنامه نقدادبی و بلاغت، سال ۵، شماره ۱، ۱۰۹-۹۱.
- ۲۰- «مفاهیم نظری و عملی تلویزیون»، میرفخرایی، تژا (۱۳۸۵)، تهران، مرکز تحقیقات صداوسیما، ۱۶۹-۱۷۲.
- ۲۱- «کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰ و ۳۰ شبکه دو سیما»، نامور، زهرا و امیری پریان، خدیجه (۱۳۹۶)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال ۲۴، ۱۴۹-۱۷۹.

- ۲۲- «استعاره در عناوین خبری روزنامه‌های ورزشی ایران: بررسی موردی استعارهٔ فوتبال»، نصرآبادی، محمدرضا طوسی و روشن، بلقیس (۱۳۹۵)، مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال ۸، شماره دوم، ۳۷ - ۴۸.
- ۲۳- «اصول خبرنویسی»، نصراللهی، اکبر (۱۳۹۲)، تهران، سروش.
- ۲۴- «تحلیل کارشناسی اخبار سیما به منظور ارائه راهبردهای رقابتی»، نعمتی انارکی، داوود (۱۳۹۲)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۱۵۴-۱۲۹.
- ۲۵- «مبانی درست‌نویسی زبان فارسی معیار»، نیکویخت، ناصر (۱۳۸۹)، تهران، نشر چشمه.
- ۲۶- «استعاره»، هاوکس، ترنس، (۱۳۷۷)، ترجمه فرزانه طاهری، تهران، نشر مرکز.
- ۲۷- «فنون بلاغت و صناعات ادبی»، همایی، جلال‌الدین (۱۳۷۳)، تهران، موسسه نشر هما.
- ۲۸- «معانی و بیان»، همایی، جلال‌الدین (۱۳۷۴)، تهران، موسسه نشر هما.